

УЧЕБНА ПРОГРАМА ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА ЗА III КЛАС (ОБЩООБРАЗОВАТЕЛНА ПОДГОТОВКА)

КРАТКО ПРЕДСТАВЯНЕ НА УЧЕБНАТА ПРОГРАМА

Учебният предмет *български език и литература* в III клас е с комплексен характер. Формираните в I и II клас начални езикови, литературни, комуникативноречевеи и социокултурни умения се усъвършенстват и допълват в III клас, като се отчитат възможностите за реализиране на междупредметни връзки и дейности за формиране на съвременните ключови компетентности.

Чрез учебната програма за III клас се реализират целите на обучението по български език и литература, свързани с:

- усъвършенстване на уменията на учениците да говорят и четат правилно и изразително, да пишат грамотно и четливо;
- овладяване и задълбочаване на знанията за частите на речта (лични местоимения, спомагателен глагол *съм*, глагол, съществително име, прилагателно име), за видовете морфемии (представка, корен), за видовете изречения по цел на изказване, за някои правоговорни, правописни, пунктуационни и граматически норми;
- усъвършенстване на уменията за възприемане и осмисляне на кратки по обем и достъпни като съдържание значими произведения от българската, световната класика и съвременната литература за деца и с образци на фолклора; за споделяне на впечатления от чутото или прочетеното литературно произведение; за самостоятелно четене на художествени и научнопопулярни текстове, подходящи за възрастта;
- обогатяване на знания, умения и отношения, свързани с общочовешки ценности, национална идентичност и общуване в мултикултурна среда;
- усъвършенстване на комуникативноречевите умения за създаване на собствен текст с помощта на учителя по преживяна случка и по словесна опора;
- развитие на личностните качества и творческите способности на третокласниците.

В III клас учебната програма включва знания от различни дялове на езика – фонетика, морфология, синтаксис, лексикология и лексикография, като се поставя акцент върху: звуковете (особеностите на правописа и правоговора на гласните и съгласните звукове в

различни фонетични позиции, частите на речта (лично местоимение, спомагателен глагол *съм*), морфемите (корен и представка), сродните думи, видовете изречения по цел на изказване (подбудително и възклицателно), прякото и преносното значение на думата, синонимите, видовете учебни речници – синонимен и пр. Овладяват се и знания за литературата, като се поставят акценти върху определени жанрови проявления от литературата за деца (пословица), някои фигури на речта (сравнение и епитет), някои компоненти на литературното произведение (художествено описание, повествование).

Учебната програма по български език и литература за III клас представя учебното съдържание тематично, като за всяка тема са определени очакваните резултати от обучението и новите понятия. Въвеждането на нови понятия в III клас, формирането на знания, умения и отношения се осъществяват на емпирико-описателно равнище с опора на сетивния опит и с приоритет на практически значимото знание.

Съществена особеност на учебната програмата е табличното представяне, което дава възможност за подбор на методи и средства за постигане на очакваните резултати. Изборът на произведенията, чрез които се постигат целите на литературното обучение, е подпомогнат от тематичните кръгове, ценностно ориентирани към България, българския народ и българския език, приятелството, ученето, празниците.

Реализацията на учебната програма по български език и литература за III клас в седмичното разписание се постига по следния начин:

- езиково обучение – 3,5 часа, от тях 1,5 часа за създаване на текстове;
- литературно обучение – 3,5 часа, от тях 0,5 за извънкласно четене.

Учебната програма за III клас следва да се прилага съобразно образователните потребности на различните групи ученици чрез използване на гъвкави функционални решения за преподаване, учене и оценяване.

ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ ОТ ОБУЧЕНИЕТО В КРАЯ НА КЛАСА

Области на компетентност	Знания, умения и отношения
<p><i>Езикови компетентности</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Прилага начини за проверка на правописа на гласни в неударени срички и съгласни звукове в средата на думата. • Разграничава видове морфеме (представка и корен). • Разпознава сродни думи. • Разпознава частите на речта (спомагателен глагол съм, лични местоимения). • Определя лице и число на личните местоимения и лице на глагола. • Употребява правилно личните местоимения. • Определя пряко и преносно значение на думата. • Разпознава думи с близко значение (синоними). • Познава видовете изречения по цел на изказване – възклицателно и подбудително.
<p><i>Комуникативноречеви компетентности</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Интерпретира факти и идеи от научнопопулярен текст. • Извлича конкретна информация от нехудожествен текст. • Прави писмен подробен преразказ на кратък текст. • Съчинява текст: по преживяна случка, по словесна опора. • Пише лично писмо (в хартиен или електронен вариант). • Редактира свой текст.
<p><i>Литературни компетентности</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ориентира се във взаимоотношенията между героите в изучавано литературно или фолклорно произведение. • Прави връзка между епизода и цялостния текст на произведението. • Илюстрира с примери от текста отговора си по въпрос, свързан със съдържанието на изучавано литературно и фолклорно произведение. • Разграничава описание в художествен текст.

	<ul style="list-style-type: none"> • Открива епитет и сравнение в литературни и фолклорни произведения. • Изразява емоционално-оценъчно отношение към изучавани или прочетени самостоятелно литературни и фолклорни произведения. • Доказва, че е разбрал смисъла на прочетеното чрез изразително четене на художествен текст.
Социокултурни компетентности	<ul style="list-style-type: none"> • Открива основни белези на своята национална идентичност в самостоятелно прочетени литературни и фолклорни произведения. • Разбира прочетеното от детски списания, енциклопедии, достъпна информация от интернет. • Интерпретира текста на литературни и фолклорни произведения чрез участие в екипна дейност на игрови и сценични форми.

УЧЕБНО СЪДЪРЖАНИЕ

Теми	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
Езиково обучение		
Звуков състав на думата	<ul style="list-style-type: none"> • Разграничава ударена от неударена сричка. • Пише правилно буквите на гласните звукове със и без ударение и в крайна сричка на думата. • Прилага начини за проверка на правописа на гласни в неударени срички и на съгласни звукове в средата на думата. • Прави разлика между изговор и правопис на неударена гласна. • Пише правилно беззвучните съгласни <i>с</i> и <i>т</i> пред звучни съгласни в началото и в средата на думата. • Открива несъответствия между изговор и правопис на гласни и съгласни звукове. 	<ul style="list-style-type: none"> • група съгласни

<p>Строеж на думата</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Разграничава корена като най-важна значеща част на думата. • Разграничава представката като словообразуваща част на думата. • Разпознава сродни думи по общия им корен. • Открива правописни особености на сродни думи. • Пише правилно думи с представки. • Прави правописна проверка чрез сродни думи. 	<ul style="list-style-type: none"> • корен • представка • сродни думи
<p>Частии на речта - спомагателен глагол съм и лични местоимения</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Разпознава думата <i>съм</i> като спомагателен глагол. • Определя лице и число на глагола. • Разпознава личното местоимение като част на речта, която замества имена на лица и предмети. • Образува форми на лични местоимения. • Знае правописните особености на личните местоимения <i>аз, той</i>. • Употребява правилно лични местоимения и формите на личните местоимения за определяне на лицето на глаголите. • Използва учтивата форма на личното местоимение за 2 л., мн. ч. в съответствие с комуникативната ситуация. • Познава значението на частиците за образуване на сравнителна и превъзходна степен на прилагателни имена. • Пише правилно степенувани прилагателни имена и прилагателни имена, които са с двойно (-нн-) в ж.р., в ср. р. и в мн.ч. 	<ul style="list-style-type: none"> • спомагателен глагол <i>съм</i> • лично местоимение • степенувано прилагателно име

<p><i>Думата и речниковото ѝ значение</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Определя прякото и преносното значение на думата. • Употребява думи в пряко и преносно значение. • Разпознава синонимите като близки по значение думи. • Използва синоними за избягване на дразнещи повторения. • Разграничава синоними от сродни думи. • Подбира думи в съответствие с конкретен езиков контекст и комуникативна ситуация. 	<ul style="list-style-type: none"> • пряко значение • преносно значение • синоними
<p><i>Видове изречения по цел на изказване - възклицателни и подбудителни</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Определя изречението, с което се изразяват чувства, като възклицателно. • Разпознава подбудителните изречения за заповед, молба, съвет, забрана. • Разграничава подбудително от възклицателно изречение. • Преобразува подбудителни и възклицателни изречения. • Оформя пунктуационно правилно края на подбудителни и възклицателни изречения. • Употребява видове изречения в съответствие с комуникативната ситуация. 	<ul style="list-style-type: none"> • възклицателно изречение • подбудително изречение • удивителен знак
<p><i>Създаване на текстове</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Определя темата на текста. • Пише съчинение по зададената тема, като се придържа към нея. • Преразказва устно достъпен нехудожествен (научнопопулярен) текст. • Използва факти и идеи от нехудожествен (научнопопулярен) текст при писмен отговор на поставен въпрос. • Прави подробен писмен преразказ на кратък художествен повествователен текст. • Съчинява писмен текст по преживяна случка и по словесна опора (предложен литературен герой). 	<ul style="list-style-type: none"> • ключови думи • съчинение • преразказ • лично писмо • редактиране

	<ul style="list-style-type: none"> • Прави поправка на съчинението по отношение на съдържанието и на езика, включително правописа. • Съставя лично писмо. 	
Литературно обучение		
Тема 1 . Литературни и фолклорни текстове	<ul style="list-style-type: none"> • Участва в обсъждането на фрагменти от литературното произведение. • Съотнася заглавие към конкретен епизод. • Проследява взаимоотношенията между героите в изучавано произведение. • Съпоставя постъпките на героите и нравствените им качества. • Чете с разбиране и изразително текста на изучаваното произведение. • Открива епитета като изразно средство в изучавано произведение. • Разграничава епитета от прилагателното име. • Открива сравнението в изучавано произведение. • Открива нравствени ценности в пословици. 	<ul style="list-style-type: none"> • епитет • сравнение • пословица
Тема 2. Особенности на художествения текст	<ul style="list-style-type: none"> • Осмисля условния характер на художествения текст. • Разграничава художествен от нехудожествен текст. • Открива логически акценти в художествения текст. • Разпознава художественото описание в литературното произведение. • Открива описания на външен вид на герои, на обстановка, на пейзаж в художествен текст. • Разграничава художественото описание от повествованието в художествен текст. • Изразява предпочитания към художествени текстове, прочетени самостоятелно. 	<ul style="list-style-type: none"> • художествен текст • художествено описание • повествование

	<ul style="list-style-type: none"> • Интерпретира текста на литературни и фолклорни произведения чрез участие в групова и екипна дейност на игрови и сценични форми. 	
Тема 3. Читателска култура	<ul style="list-style-type: none"> • Познава произведения, посветени на България, българския народ и българския език. • Рецитира стихотворения от български автори (например, „Обич“ от Дора Габе). • Илюстрира културния диалог между различни общности с примери от литературни и фолклорни произведения. • Дава примери за културното многообразие от самостоятелно прочетени текстове от детски списания, кратки енциклопедии, интернет. 	

ПРЕПОРЪЧИТЕЛНО ПРОЦЕНТНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАДЪЛЖИТЕЛНИТЕ УЧЕБНИ ЧАСОВЕ ЗА ГОДИНАТА

Годишен брой часове за изучаване на учебния предмет във III клас - 224 часа

Препоръчително разпределение на часовете:

За нови знания	55%
За затвърдяване на новите знания и за обобщение	35%
Извънкласно четене	7%
За диагностика на входното и на изходното ниво	3%

СПЕЦИФИЧНИ МЕТОДИ И ФОРМИ ЗА ОЦЕНЯВАНЕ НА ПОСТИЖЕНИЯТА НА УЧЕНИЦИТЕ

Във III клас се извършва системно текущо оценяване на знанията и уменията на учениците и се поставят оценки с качествен показател. Проследяването на напредъка на всеки ученик се основава на писмени и устни форми на проверка, които се прилагат в съответствие с концепцията за формиращото оценяване.

Самостоятелни писмени работи, които са изпълнени в рамките на един учебен час, се оценяват след коментар на типичните за класа грешки. Оценяването се извършва по предварително установени и обсъдени с учениците критерии за оценка.

В началото на учебната година се провежда писмено изпитване за установяване на входното ниво на езиковите и на литературните компетентности, а в края на учебната година – на изходното ниво.

ДЕЙНОСТИ ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА КЛЮЧОВИТЕ КОМПЕТЕНТНОСТИ, КАКТО И МЕЖДУПРЕДМЕТНИ ВРЪЗКИ

Ключови компетентности	Примерни дейности и междупредметни връзки
<i>Компетентности в областта на българския език</i>	<ul style="list-style-type: none"> • участие в игри за откриване корена и представката в състава на думата; • образуване на нови думи с помощта на морфеми; • озаглавява епизодите в развитието на действието в изучавано литературно и фолклорно произведение; • изготвяне на схеми за възклицателни и подбудителни изречения; • редактиране на текст чрез замяна с лични местоимения при дразнещи повторения; • подбор и подреждане на информация.
<i>Умения за общуване на чужди езици</i>	<ul style="list-style-type: none"> • сравняване на примери с фонетични или графични различия;
<i>Математическа компетентност и основни компетентности в природните науки и на технологиите</i>	<ul style="list-style-type: none"> • използване на числови данни от енциклопедии или учебници за съставяне на изречения и кратки текстове.

<i>Дигитална компетентност</i>	<ul style="list-style-type: none"> • четене от дисплей.
<i>Умения за учене</i>	<ul style="list-style-type: none"> • преобразуване на изречения от един вид в друг; • четене и рецитиране на литературни произведения в стихове; • изразително четене на художествен текст; • четене по роли на художествен текст; • подборно четене на епизоди от повествователен художествен текст; • съотнасяне на пословица към изучаван литературен и фолклорен текст; • откриване на описание в художествен текст; • откриване на изучавани фигури на речта (епитет, сравнение) в литературни и фолклорни произведения; • рисуване с думи на картини от изучаваното литературно или фолклорно произведение; • извличане на конкретна информация от художествен и от нехудожествен текст; • преразказване на чужд текст по предварително подготвен план; • оценяване съдържанието, езика и структурата на текста чрез преки умозаклучения и изводи; • преразказване съдържанието на художествен/нехудожествен повествователен текст. • коментиране на поведението и качествата на героите.
<i>Социални и граждански компетентности</i>	<ul style="list-style-type: none"> • използване на различни по цел на изказване изречения за защитаване на мнение; • използване на речевия етикет при поздравления и обръщения; • четене наум и на глас с ясно произношение и с подходящ темп и естествена интонация; • слушане на артистично изпълнение на художествени произведения.
<i>Инициативност и предприемчивост</i>	<ul style="list-style-type: none"> • планиране и организиране на работата по проект; • планиране и създаване на съчинение по преживяна случка, по въображение, по словесна опора; • представяне на личен проект;

	<ul style="list-style-type: none"> • участие в групов проект.
<i>Културна компетентност и умения за изразяване чрез творчество</i>	<ul style="list-style-type: none"> • подготовка и реализация на сценичното представяне на литературни и фолклорни произведения на различни култури - афиш, костюми, декори и музикално оформление; • илюстриране на епизоди от изучавано литературно произведение със средства на различни изкуства; • устен разказ за прочетена книга.
<i>Умения за подкрепа на устойчивото развитие и за здравословен начин на живот и спорт</i>	<ul style="list-style-type: none"> • самостоятелно четене на подходящи текстове, свързани със здравословния начин на живот.

Забележка: Посочените дейности са примерни и не изчерпват възможностите за изграждане на междупредметни връзки.